10/0125/39

นิพนธ์ต้นฉบับ

การศึกษาทัศนคติของสตรีไทยต่อการยอมรับยาฝังคุมกำเนิด Norplant® ณ ศูนย์วิจัยฯ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Study of Attitude of Thai Women Accepting Norplant® at Wat Tat-Thong Research Center, Institute of Health Research, Chulalongkorn University

เอื้อมพร คชการ จงกล ตั้งอุสาหะ**

บุญเทียม เทพพิทักษ์ศักดิ์ สุมนา ชมพูทวีป***

Abstract: **Euamporn Kochagarn, Chongkol Tang-usaha, Boontiam Theppitaksak and Sumana Chompootaweep. 1996. A Study of Attitude of Thai Women Accepting Norplant® at Wat Tat-Thong Research Center, Institute of Health Research, Chulalongkorn University. Thai J Hlth Resch 10 (2): 109-116**

The Norplant® system is a long-acting, low dose progestin only contraception method that has already been approved for clinical use by the Thai National Family Planning Programe, Ministry of Public Health, since March 1986.

The study-team had interviewed 384 women whose ages were between 17-49 years old. It found that only 118 cases (30.7%) accepted Norplant® implantation. Their main reasons were :- wanting of long action of contraceptive (39.9%), having enough children (25.0%), dislike the side effects of other methods (8.0%), health personnel advised (45.3%), being informed by friends and/or relatives (44.4%).

Key words : *Attitude, Thai women, Norplant® implantation*

**สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กทม. 10330*

Institute of Health Research, Chulalongkorn University, Bangkok 10330

***ภาควิชาเภสัชวิทยา คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 10330*

Department of Pharmacology, Faculty of Medicine, Chulalongkorn University, Bangkok 10330

01/0130/39

บทคัดย่อ : **เอื้อมพร คชการ, จงกล ตั้งอุสาหะ, บุญเทียม เทพพิทักษ์ศักดิ์ และ สุมนา ชมพูทวีป. 2539. การศึกษาทัศนคติของสตรีไทยต่อการยอมรับยาฝังคุมกำเนิด Norplant® . วารสารวิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์ (10)2: 109-116**

ยาฝังคุมกำเนิด Norplant® เป็นวิธีคุมกำเนิด ที่มีฮอร์โมนสังเคราะห์ progestin ในระดับต่ำ สามารถออกฤทธิ์อยู่ได้เป็นเวลานานและสม่ำเสมอ กระทรวงสาธารณสุขได้รับยาฝังคุมกำเนิดเข้าไว้ในโครงการวางแผนครอบครัวแห่งชาติ เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2529

ผลการศึกษาสตรีที่มีอายุระหว่าง 17 - 49 ปี จำนวน 384 ราย พบว่ามีผู้ยอมรับการฝังยาคุมกำเนิด Norplant® จำนวน 118 ราย (30.7%) ส่วนใหญ่ต้องการคุมกำเนิดระยะยาว (39.9%) ไม่ต้องการมีบุตรอีก (25.0%) และไม่ขอบอาการข้างเคียงของวิธีอื่น (8.0%) เหตุที่มารับการฝังยาคุมเพราะได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่คลินิก (45.3%) และจากเพื่อนหรือญาติ (44.4%) ทำให้ตัดสินใจเข้ารับบริการฝังยา

คำสำคัญ : *ทัศนคติ, สตรีไทย, ฝังยาคุม Norplant®*

บทนำ

เดิมนั้นเราใช้ฮอร์โมนคุมกำเนิด โดยทำเป็นยาเม็ดหรือยาฉีด และได้ใช้แพร่หลายมาเป็นเวลานานกว่า 20 ปี แต่ยังมีข้อจำกัดหรือความไม่สะดวกบางประการแก่ผู้ใช้ เช่น ความไม่สม่ำเสมอของระดับยาในร่างกาย การต้องกินยาทุกวัน หรือต้องไปฉีดยาเป็นระยะ ๆ ตามกำหนด สภาประชากรสหรัฐอเมริกา (The US Population Council) จึงได้ทำการผลิต และวิจัยการใช้ฮอร์โมนสังเคราะห์ progestin ชนิดฝังใต้ผิวหนังชื่อว่า Norplant® เป็นฮอร์โมนสังเคราะห์ progestin ชนิด levonorgestrel บรรจุอยู่ในหลอด silastic silicone 6 หลอด ขนาดยาว 3.4 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลางหลอดประมาณ 2.4 มิลลิเมตร ภายในหลอดบรรจุด้วยฮอร์โมน levonorgestrel หลอดละ 3.6 มิลลิกรัม หลังจากฝังตัวยาจะซึมผ่านผนังหลอดยาทั้ง 6 หลอด เข้าสู่กระแสโลหิตอย่างสม่ำเสมอ รวมกันในปริมาณ 30 ไมโครกรัมต่อวันตลอดระยะเวลา 5 ปี (Population Council, 1984) ซึ่งมีประสิทธิภาพในการคุมกำเนิดสูงรองจากการทำหมัน กลไกการคุมกำเนิดเป็นการระงับการตกไข่ มูกปากมดลูกจะข้นเหนียวขึ้น ทำให้เชื้ออสุจิผ่านได้ยาก และเยื่อบุโพรงมดลูกจะบางกว่าปกติ (นิรนาม, 2535) และมีอัตราการคงใช้สูง ได้มีการทดลองใช้ในประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทยมาเป็นเวลานานกว่า 10 ปี (Satayapan *et al.*, 1983; ธวัชชัย และ โสภณ, 2527; Badin and Sivin, 1985) กระทรวงสาธารณสุขได้นำมาใช้ในโครงการวางแผนครอบครัว โดยครั้งแรกนำมาใช้เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของยา อาการข้างเคียงต่าง ๆ และอัตราการคงใช้ ต่อมาจึงรับเข้าไว้ในโครงการวางแผนครอบครัวแห่งชาติ

ขณะนี้ยาฝังคุมกำเนิด Norplant® ยังไม่เป็นที่แพร่หลาย เนื่องจากต้นทุนการผลิตสูง สถานที่ให้บริการมีน้อย และน่าจะมีสาเหตุอื่น ๆ ที่ส่งผลให้มีการยอมรับและไม่ยอมรับ การใช้ยาฝังคุมกำเนิดชนิดนี้ จึงได้ทำการศึกษาเบื้องต้น เกี่ยวกับทัศนคติของสตรีไทย ต่อการยอมรับยาฝังคุมกำเนิด และได้ทำการศึกษาที่ศูนย์วิจัยอนามัยประชาชน วัดธาตุทอง สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อุปกรณ์และวิธีการ

การศึกษาทัศนคติของสตรีไทยที่มีต่อการยอมรับยาฝังคุมกำเนิดด้วยการสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์เป็นนักสังคมสงเคราะห์และพยาบาล ของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งมีประสบการณ์การทำงานด้านวางแผนครอบครัวมาไม่น้อยกว่า 15 ปี และได้มีการอบรมการใช้แบบสัมภาษณ์ให้อยู่ในเกณฑ์เดียวกัน

ทำการศึกษาโดยการสัมภาษณ์สตรีทุกคนที่มาขอรับบริการคุมกำเนิดว่า มีความประสงค์และสมัครใจใช้การคุมกำเนิดชนิดใด ที่ศูนย์วิจัยอนามัยประชาชนวัดธาตุทอง สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และที่คลินิกวางแผนครอบครัว ศูนย์บริการสาธารณสุข 21 กรุงเทพมหานคร ตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2535 ถึงเดือน มิถุนายน พ.ศ. 2537

ผล

จากการสัมภาษณ์สตรี ที่มาขอรับบริการคุมกำเนิดจำนวน 384 ราย มีสตรีที่ยอมรับการฝังยาคุมกำเนิด 118 ราย (30.7%) และผู้ไม่ยอมรับฝังยาคุมกำเนิด 266 ราย (69.3%) พบว่าทั้งสองกลุ่มมีอายุเฉลี่ยใกล้เคียงกัน คือ กลุ่มยอมรับ มีอายุเฉลี่ย 29.3±6 ปี (17-48 ปี) และกลุ่มไม่ยอมรับมีอายุเฉลี่ย 28.5±6.7 ปี (17-49 ปี)

ด้านการศึกษา ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา คือ กลุ่มยอมรับ ร้อยละ 60.2 และกลุ่มไม่ยอมรับ ร้อยละ 78.2 รองลงมา ระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 22 และ 16.5 ของกลุ่มผู้ยอมรับและไม่ยอมรับตามลำดับ (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 การศึกษาของสตรีที่มาขอรับบริการคุมกำเนิด

	กลุ่มยอมรับ % (n = 118)	**กลุ่มไม่ยอมรับ % (n = 266)**
ประถมศึกษา	60.2	78.2
มัธยมศึกษา	22.0	16.5
อาชีวศึกษา หรืออนุปริญญา	11.0	4.1
ปริญญาตรี	3.4	0.4
ไม่ได้เรียนหนังสือ	3.4	0.8
รวม	**100.0**	**100.0**

อาชีพส่วนใหญ่เป็นแม่บ้าน ร้อยละ 42.4 และ 55.3 รองลงมามีอาชีพรับจ้างหรือใช้แรงงาน ร้อยละ 21.2 และ 18.8 ของกลุ่มผู้ยอมรับ และ ไม่ยอมรับตามลำดับ (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 อาชีพ

	กลุ่มยอมรับ % (n = 118)	**กลุ่มไม่ยอมรับ % (n = 266)**
แม่บ้าน	42.4	55.3
รับจ้าง	21.2	18.8
ข้าราชการ, รัฐวิสาหกิจ	10.2	1.5
ลูกจ้าง (บริษัท, ร้านค้า)	10.2	15.8
ค้าขาย	9.3	7.1
อื่น ๆ	6.7	1.5
รวม	**100.0**	**100.0**

รายได้ครอบครัวต่อเดือน อยู่ระหว่าง 2,000 - 3,999 บาท ร้อยละ 43.5 และ 57.4 และระหว่าง 4,000 - 5,999 บาท ร้อยละ 30.4 และ 20.5 ซึ่งเฉลี่ยแล้ว กลุ่มยอมรับ มีรายได้ครอบครัวต่อเดือน 4,634.8 ±2,450.7 บาท และ ในกลุ่มไม่ยอมรับ 3,513.6±1,833.1 บาท (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 รายได้ครอบครัวต่อเดือน

	กลุ่มยอมรับ % (n = 115)	**กลุ่มไม่ยอมรับ % (n = 258)**
< 2,000	6.1	14.7
2,000 - 3,999	43.5	57.4
4,000 - 5,999	30.4	20.5
6,000 - 7,999	8.7	3.9
> 8,000	11.3	3.5
รวม	**100.0**	**100.0**

จำนวนบุตรมีชีวิต ส่วนใหญ่มีบุตร 1-2 คน คิดเป็นอัตรา ร้อยละ 81.6 และ 78.5 ตามลำดับ ซึ่งเฉลี่ยแล้ว มีบุตร 1.8 ± 0.8 คน ในกลุ่มยอมรับ และ 1.9 ± 1.3 คน ในกลุ่มไม่ยอมรับ ซึ่งใกล้เคียงกันมาก (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 จำนวนบุตรมีชีวิต

	กลุ่มยอมรับ % (n = 114)	**กลุ่มไม่ยอมรับ % (n = 265)**
ยังไม่มีบุตร	1.8	1.9
มีบุตร 1-2 คน	81.6	78.5
มีบุตร 3-4 คน	16.7	15.5
มากกว่า 4 คน	-	4.1
รวม	**100.0**	**100.0**

การสัมภาษณ์การคุมกำเนิดก่อนรับบริการฝังยา ผู้ยอมรับการฝังยาส่วนใหญ่คุมกำเนิดโดยการกินยาคุมกำเนิด ในอัตราร้อยละ 44.4 ส่วนผู้ไม่ยอมรับการฝังยา ส่วนใหญ่ฉีดยาคุมกำเนิด อยู่ร้อยละ 50 (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 วิธีคุมกำเนิดก่อนรับบริการฝังยา หรือขณะสัมภาษณ์ในกลุ่มไม่ยอมรับ

	กลุ่มยอมรับ % (n = 117)	กลุ่มไม่ยอมรับ % (n = 266)
ยาเม็ดคุมกำเนิด	44.4	28.6
ยาฉีดคุมกำเนิด	29.9	50.0
ห่วงอนามัย	8.6	11.3
ถุงยางอนามัย	8.6	1.1
ไม่ได้คุมกำเนิด	6.8	8.9
นับระยะปลอดภัย	–	0.4
อื่น ๆ	1.7	0.4
รวม	100.0	100.0

การทราบข่าวการฝังยาคุมกำเนิด ในกลุ่มผู้ยอมรับส่วนใหญ่ทราบจากเพื่อน หรือญาติ ร้อยละ 44.4 จากเจ้าหน้าที่คลินิก ร้อยละ 45.3 ในขณะที่กลุ่มไม่ยอมรับ ทราบจากเพื่อนหรือญาติ เพียงร้อยละ 15.8 และทราบจากเจ้าหน้าที่คลินิก ร้อยละ 57.7 จะเห็นได้ว่า เพื่อนหรือญาติมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้ารับบริการยาฝังคุมกำเนิดพอ ๆ กับเจ้าหน้าที่คลินิกเช่นกัน (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 6 แหล่งที่มาของข่าวสารเกี่ยวกับยาฝังคุมกำเนิด

	กลุ่มยอมรับ % (n = 117)	กลุ่มไม่ยอมรับ % (n = 260)
เพื่อน หรือญาติ	44.4	15.8
เจ้าหน้าที่คลินิก	45.3	57.7
หนังสือพิมพ์,ทีวี,วิทยุ	9.4	17.7
ไม่ทราบมาก่อน	0.9	8.8
รวม	100.0	100.0

เหตุจูงใจที่ทำให้มีการยอมรับการฝังยาคือฝังครั้งหนึ่งคุมได้นาน, ไม่ต้องการมีบุตรอีก และไม่ชอบผลข้างเคียงของวิธีอื่น คิดเป็นร้อยละ 39.9, 25.0 และ 8.0 ตามลำดับ (ตารางที่ 7)

ตารางที่ 7 เหตุจูงใจที่ทำให้ยอมรับการฝังยา

	ร้อยละ (n = 112)
ฝังครั้งหนึ่งคุมได้นาน	39.9
ไม่ต้องการมีบุตรอีก	25.0
ไม่ชอบผลข้างเคียงของวิธีอื่น	8.0
คิดว่าดีกว่าวิธีอื่น	7.1
เบื่อวิธีเก่าอยากเปลี่ยน	5.4
กลัวทำหมัน	5.4
อื่น ๆ	9.8
รวม	**100.0**

กลุ่มผู้ยอมรับยาฝังคุมกำเนิด ได้ศึกษาว่าสามียอมรับด้วยหรือไม่ พบว่าส่วนใหญ่สามียอมรับ ร้อยละ 78.8 ไม่ได้ปรึกษาสามี ร้อยละ 16.8 และสามีไม่ยินยอมแต่ตนเองต้องการฝังยา ร้อยละ4.4 (ตารางที่ 8)

ตารางที่ 8 ความคิดเห็นของสามีเกี่ยวกับการให้ภรรยาฝังยาคุม

	ร้อยละ (n = 118)
สามียินยอมให้ฝังยา	78.8
ไม่ได้ปรึกษาสามี	16.8
สามีไม่ยินยอมแต่ต้องการฝังยา	4.4
รวม	**100.0**

ส่วนสาเหตุที่ทำให้ไม่ยอมรับการฝังยา คือ กลัวเจ็บ, คุมวิธีเดิมดีอยู่แล้ว และจะคุมไม่ถึง 5 ปี ซึ่งคิดเป็นอัตราส่วน ร้อยละ 50.9, 18.1 และ 11.7 ตามลำดับ (ตารางที่ 9)

ตารางที่ 9 สาเหตุที่ไม่ยอมรับการฝังยา

	ร้อยละ (n = 265)
กลัวเจ็บ	50.9
คุมวิธีเดิมดีอยู่แล้ว	18.1
จะคุมไม่ถึง 5 ปี	11.7
เกรงว่าฝังไปนาน ๆ จะเป็นอันตราย	7.2
ต้องเสียเงิน 200 บาท	4.2
กลัวทำงานหนักไม่ได้	2.3
อื่น ๆ	5.6
รวม	100.0

วิจารณ์

จากการศึกษานี้ ทำให้ได้ทราบว่า ผู้รับบริการฝังยาคุมกำเนิดส่วนใหญ่มักทราบจากเพื่อนหรือญาติ ซึ่งฝังยาไปแล้ว และใช้ยาเม็ดคุมกำเนิดอยู่ เบื่อการกินยาทุกวัน จึงมาขอรับบริการ ส่วนผู้ไม่ยอมรับการฝังยามักจะกลัวเจ็บและคุมวิธีเดิมดีอยู่แล้ว คือ การฉีดยาคุมกำเนิด หรือบางรายจะคุมไม่ถึง 5 ปี ก็ต้องแนะนำให้ใช้วิธีการคุมกำเนิดชนิดอื่น เนื่องจากยาฝังคุมกำเนิด Norplant® นี้ ต้นทุนการผลิตยังมีราคาสูงอยู่ หากผู้รับบริการฝังยาไม่ครบกำหนดการใช้งาน จะทำให้เกิดความสูญเปล่าขึ้น

ดังนั้น นักสังคมสงเคราะห์และพยาบาล หรือเจ้าหน้าที่คลินิกวางแผนครอบครัว ซึ่งเป็นด่านแรกในการคัดเลือกคนไข้ เข้ารับบริการยาฝังคุมกำเนิด จะต้องสัมภาษณ์ และซักถามผู้ขอรับบริการโดยละเอียด และต้องอธิบายให้ผู้ขอรับบริการเข้าใจถึงตำแหน่งที่ฝังยา, ขนาด และระยะเวลาการใช้ยา, กลไกการออกฤทธิ์, ประสิทธิภาพการคุมกำเนิด, ความปลอดภัย และข้อดี/ข้อเสียของการใช้ยา, อาการข้างเคียงต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องระดูที่ไม่สม่ำเสมอ หรือขาดหายไป จะต้องให้คำแนะนำปรึกษาเป็นอย่างดีตั้งแต่ต้น ซึ่งจะช่วยลดอัตราการถอดหลอดยาเนื่องจากระดูไม่สม่ำเสมอได้

การเสนอรายงานเบื้องต้นนี้ ทำให้ได้ทราบทัศนคติของสตรีที่ยอมรับ และไม่ยอมรับการฝังยาคุมกำเนิด Norplant® คิดว่าจะเป็นประโยชน์และเป็นแนวทาง ในการทำงานของเจ้าหน้าที่คลินิกวางแผนครอบครัวทั่ว ๆ ไป ในการให้ความรู้ความเข้าใจอย่างละเอียดถูกต้อง แก่ผู้มาขอรับบริการคุมกำเนิด เพื่อจะได้ตัดสินใจเข้ารับบริการยาฝังคุมกำเนิดด้วยความมั่นใจ มีความเข้าใจอันดีเกี่ยวกับยาฝังชนิดนี้ ซึ่งจะทำให้รัฐได้เข้าถึงประชากรเป้าหมายได้อย่างแท้จริง

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ เจ้าหน้าที่ศูนย์บริการสาธารณสุข 21 (วัดธาตุทอง) กรุงเทพมหานคร ทุกท่าน ที่ได้ให้ความสะดวกในการจัดเก็บข้อมูล และขอขอบคุณ คุณปิยลัมพร หะวานนท์ในการวิเคราะห์ข้อมูล

เอกสารอ้างอิง

ธวัชชัย ตัณสถิตย์, และ โสภณ ชาลปติ. 2527. การใช้โปรเจสเตอโรนสังเคราะห์ที่ออกฤทธิ์นาน เพื่อการคุมกำเนิดโดยการฝังใต้ผิวหนัง. รายงานการสัมมนา กองอนามัยครอบครัว กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

นิรนาม. 2535. คู่มือยาฝังคุมกำเนิด, โครงการวางแผนครอบครัว กระทรวงสาธารณสุข

Badin CW, and Sivin I. 1985. Norplant Contraceptive Implants, A New Contraceptive for Women. IPPF Medical Bulletin. 19 (5)

Population Council, Leiras Pharmaceuticals. 1984. International Population Community Join in World - Wide Introduction of Norplant® Contraceptive Method. Newsletter of the Society for the Advancement of Contraception. 1 (2):5

Satayapan S., Kanchanasinith K., Varakamin S.1983. Perceptions and Acceptability of Norplant® Implants in Thailand. Stud. Fam. Plann. 14 (6-7): 170-174